

Черкун Є. А.

Студент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

Статтю присвячено аналізу зовнішньої політики держави Ізраїль у контексті врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту та іранської ядерної програми. Розглянуто вплив цих аспектів на міжнародну безпеку близькосхідного регіону.

Ключові слова: Ізраїль, Палестина, палестино-ізраїльський конфлікт, іранська ядерна програма, Близький Схід, США.

За час свого існування Держава Ізраїль стикалась з великою кількістю загроз та викликів для своєї зовнішньої політики, зокрема і для існування самої держави. У статті ставиться за мету дослідити розвиток та процес сучасного мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту іранської ядерної програми, як загрозу єврейській держави, провести аналіз ролі провідних держав світу у цих двох аспектах міжнародної безпеки, вивчити зміни які відбулись у ескалації та переговорах близькосхідного врегулювання, а також визначити позицію Держави Ізраїль по іранській ядерній проблемі.

Проблематика палестино-ізраїльського конфлікту та іранської ядерної проблеми широко висвітлена в працях іноземних дослідників, зокрема А. Шлаїма, Й. Хеллера, А. Аароні, І. Звягільської, А. Воскресенського. Серед вітчизняних дослідників слід виділити Захарченко А. М. та Коппель О. А.

Починати розгляд сучасного етапу протистояння слід із операції «Литий свинець» 2008 року. Слід зазначити, що ескалації конфлікту передувала угода між Ізраїлем та ХАМАС про перемир'я підписана 19 жовтня 2008 року за посередництва єгипетського керівництва. Беручи до уваги, що ХАМАС є, передусім, терористичним угрупованням, що визнає більшість західних країн, перемир'я було приречене на порушення. На початку листопада ХАМАС почав обстріл ізраїль-

ських міст саморобними ракетами малої дальності—КАСАМами. Реакція Ізраїлю не змусила себе довго чекати. 4 листопада він розпочав першу фазу військової операції метою якої було знищення тунелю, який використовувався терористами, як передатний пункт зброї та ракет для продовження обстрілів. Як наслідок, перемир'я довго не протривало. 3 січня розпочалась наземна операція у Секторі Газу. В результаті дій ЦАХАЛу була завдана велика шкода інфраструктурі та постраждали мирні жителі. Насамперед, завдяки активній участі міжнародного співтовариства, зокрема ГА ООН, сторони домовились про припинення вогню. Викликано це було, перш за все, гуманітарною кризою, яка тривала під час цих двох місяців у Секторі Газу, адже він знаходився у фактичній ізоляції від зовнішнього світу. ХАМАС, зазнавши великих втрат, був зацікавлений у припиненні вогню та встановленні хоча б хиткого, але перемир'я. Результати цієї операції слід занести в актив Ізраїлю, адже було досягнуто принципових цілей, щодо припинення бомбардувань та деморалізації терористів [2, с. 200–207].

Новий етап у близькосхідному врегулюванні супроводжувався двома суттєвими політичними змінами у світі та регіоні. По-перше, до влади в Ізраїлі у лютому 2009 р. прийшов правий блок «Лікуд», під керівництвом Бін'яміна Нетаньягу. По-друге, суттєвим змінам сприяло коригування зовнішньої політики США після появи у Білому Домі Демократичної Партії і Президента Барака Обама. Очікувалося, що президент Б. Обама розпочне виправляти помилки, зроблені своїм попередником. Метою першого близькосхідного турне Президента було покращення відносин із мусульманським світом. У своїй зовнішньополітичній доктрині стосовно Близького Сходу Б. Обама підкреслює необхідність врегулювання палестинської проблеми на принципі двох держав і двох народів. Американський президент знов зазначив, що не підтримує продовження будівництва поселень на Західному березі р. Йордан, рівно як і заяви деяких лідерів арабського світу, що Ізраїль треба «скинути в море». У листопаді 2009 р. ізраїльський уряд ввів у дію мораторій на будівництво поселень на землі, яка повинна стати частиною майбутньої палестинської держави. Однак цей мораторій стосувався лише будівництва на західному березі Йордану, не чіпаючи при цьому Східний Єрусалим. У березні 2010 року комісія з планування і будівництва при МЗС Ізраїлю затвердила проект спорудження 1600 нових помешкань у районі Рамат-Шломо у Східному Єрусалимі, що викликало хвилю обурення у арабському світі. Нетаньягу заявив, що Єрусалим є перш за все столицею ізраїльської держави, а не поселен-

ням і мораторій на нього не розповсюджується. Для Нетаньягу, як лідера правого блоку, важливим пунктом мирного врегулювання є визнання арабськими лідерами ізраїльського характеру Держави Ізраїль. ФАТХ, як законна влада Палестинської автономії погоджується прийняти таку умову, аби це сприяло подальшому процесові мирного врегулювання. Чого не можна сказати про ХАМАС, який контролює Сектор Гази. У листопаді 2012 року розпочалась наступна криза у відносинах між Ізраїлем і ХАМАС. Як і у 2008 році, викликано це було бомбардуванням ізраїльських міст. За час операції було вбито 85 палестинців та 3 ізраїльтянина. Однак, через тиждень після початку операції, 20 листопада було підписано перемир'я між ХАМАС та Ізраїлем, за посередництва нового керманіча Єгипту Мухаммеда Мурсі. Перемир'я, безумовно, стало більш важливим для ХАМАС, який, фактично здобув міжнародне визнання, як керівник у Секторі Газа. ХАМАС здобув важливу роль у регіоні, а Єгипет проявив себе як стабільного посередника у процесі мирного врегулювання. ФАТХ, який підтримують західні країни, був фактично ізольований від процесу підписання перемир'я.

Слід зазначити, що палестинське керівництво йде на активний курс визнання держави. 29 листопада 2012 року ГА ООН надала статус Палестинідержави-спостерігача. Палестина була прийнята до ЮНЕСКО. Як заявив Шимон Перес у інтерв'ю телеканалу Euronews: «Ми будемо відповідати провокацією на провокацію» [20], підкресливши, що ізраїльське керівництво розглядає дії Палестини в ООН, як такі, на які повинна бути адекватна реакція.

Спостерігається деяке «похолодання» у відносинах між США та Ізраїлем. Аби повернути взаєморозуміння Барак Обама відвідав у кінці березня 2013 року Ізраїль та Палестину у рамках свого близько-східного турне, яке і дало змогу поновити довіру між Ізраїлем та США. Щодо мирного врегулювання, треба зазначити, що позиція США продовжує базуватися на принципі дві держави та два народи. США засуджує будівництво поселень, зазначаючи, що це не дає можливості розпочати переговори на рівних засадах [19, с. 198–240].

Важливим пунктом конфлікту є, безумовно, вимога ПНА звільнити з ізраїльських тюрем палестинських ув'язнених. Саме смерть Мейсора Абу Хамді від раку горла, який був одним із високопосадових керівників палестинських сил безпеки і якому було відмовлено у достроковому звільненні задля продовження лікування викликало нову ескалацію конфлікту. 3 квітня палестинці порушили перемир'я, яке тривало з листопада 2012 р., випустивши декілька ракет по території Ізраїля.

У відповідь ізраїльська авіація нанесла авіаудар по безлюдній території Сектора Газа, в наслідок якого ніхто не постраждав [16, с. 5].

Слід відмітити, що Сполучені Штати Америки є, мабуть, єдиною країною в світі, яка активно сприяє мирним переговорам. Прикладом того є човникова дипломатія держсекретаря Джона Керрі, який багато разів відвідував Близький Схід з метою усадити конфліктуючі сторони за стіл переговорів. Після 6 візитів Керрі до Ізраїлю та Палестини було вирішено розпочати переговори у кінці липня, які повинні були протривати 9 місяців, а якщо знадобиться — то і більше. За умови, що перемовини дадуть результат сторони вирішили провести загальнонаціональні референдуми задля прийняття відповідних доленосних рішень [14, с. 6]. Позиція Палестини базується на припиненні поселенської діяльності та визнання кордонів 1949–1967 років. Ізраїльтяни навпаки пропонують переговори без попередніх умов. Для початку переговорного процесу Ізраїль вирішив випустити з тюрем 104 палестинських ув'язнених, тим самим трохи зменшивши напругу [11]. Позиція США, як посередника, базується на тому, що створення палестинської держави є єдиним імовірним рішенням конфлікту на Близькому Сході. Зазначається, що це є в інтересах Ізраїлю — встановити мир в регіоні. Однак, переговори опинилися на грані зриву, так і не розпочавшись. Б. Нетаньяху направив лист Д. Керрі, у якому висказав свою занепокоєність низкою заяв з палестинської сторони. Зокрема, заява голови ПНА М. Аббаса, що ізраїльтянам нема місця у майбутній палестинській державі [7]. У відповідь на це, Ізраїль заявив про план побудувати 1,2 тис. домів у єврейських поселеннях, що, звісно, викликало невдоволення палестинської сторони, а також США і ЄС [8; 12; 17]. Завдячуючи активній участі Держдепартаменту США була проведена низка зустрічей. Хоча, за 3 місяця і 5 раундів переговорів не було досягнуто жодних здобутків.

На початку листопада Ізраїль оголосив тендер на будівництво будинків у поселеннях [9], викликавши, таким чином, роздратування США та ЄС [18]. Однак, через тиждень таке рішення було відкликано.

Наприкінці грудня 2013 року почалась нова ескалація конфлікту. У зв'язку з обстрілами ізраїльських міст та нападів на мирних жителів, що почастишали, ізраїльська армія нанесла удари по цілям ХАМАС [3]. Переговори, фактично, були зірвані. У березні та квітні 2014 року також відбулися обміни ударами. На початку березня ПНА подала заявки у більш ніж 15 міжнародних організацій з метою членства у якості держави [13]. У відповідь на це Ізраїль запровадив економічні санкції, відмовившись переводити податки та заборонивши доступ

ПНА к депозитам у ізраїльських банках [4]. Наразі Ізраїль відмовляється продовжувати переговори з огляду на врегулювання міжпалестинського конфлікту, який тривав протягом 7 років. Телер ФАТХ та ХАМАС домовляються про створення нового коаліційного кабінету міністрів [10].

На нашу думку, ці переговори з самого початку були приречені на невдачу. Під тиском США сторони були зобов'язані сісти за стіл переговорів. У протилежному випадку, вони б показали себе такими, що не бажають йти на поступки. Також цілком природно, що наявність у керівництві ізраїльської держави правих сил та терористичних угруповань у Палестині ніколи не буде сприяти врегулюванню суперечностей. Зараз, фактично, процес мирного врегулювання цілковито залежить від того, наскільки сторони зможуть подолати десятиріччя ворожнечі та переступити через деякі свої принципи. Важливо, яку роль відіграють західні партнери Ізраїлю та арабські Палестини.

Важливим фактором забезпечення безпеки в близькосхідному регіоні є позиція Ізраїлю щодо іранської ядерної проблеми. Аби найповніше розкрити позицію Ізраїлю щодо іранської ядерної проблеми я звернувся до, на мою думку, найбільш достовірного джерела, а саме, до промови, яку виголосив прем'єр-міністр Бен'ямін Нетаньяху на Генеральній Асамблеї ООН у Нью-Йорку. Пан прем'єр звернув увагу у своїй доповіді на те, що Персидська держава у давні часи ніколи не була ворогом для євреїв. Ситуація ненависті склалася лише тоді, коли в Ірані до влади прийшов «диктатор, відомий як «Верховний керівник»—спочатку аятола Хомейні, а зараз— аятола Хаменеї». Усі президенти із 1979 року були лояльними служниками цього «нешадного режиму» [1]. Як нам усім відомо, Президент Роухані пішов на переговори із західним світом, що, на думку ізраїльського керівника, є не більш, ніж прикриття для реалізації іранської ядерної програми. Для Ізраїлю, це питання є життєво важливим, оскільки іранські керівники дуже часто погрожують змести єврейську державу з лиця землі. Нетаньяху привів декілька фактів, які, я вважаю, дуже яскраво підтверджують висунуті ним обвинувачення. По-перше, з 1989 по 2003 роки теперішній президент Ірану був на чолі Верховної Ради Національної Безпеки Ірану. За цей час в Берліні були вбиті опозиціонери іранського режиму, був зроблений теракт у Буенос-Айресі у єврейському центрі, а також були вбиті американські солдати у Саудівській Аравії. Безумовно, Роухані керував цими «терористичними операціями». По-друге, у своїй книзі про часи, коли він був головою на переговорах із світовим співтовариством про ядерну програму, Роухані зазначає, що: «Поки ми розмовляли із євро-

пейцями у Тегерані, ми встановлювали обладнання у Ісфахані» [15]. Об'єкт в Ісфахані — це невід'ємна частина іранської ядерної програми, де конвертують уранову руду у форму для збагачення. Тобто тактика Роухані досить чітка: затягувати переговори, йти на невеликі послаблення, робити незначні обіцянки задля ліквідації санкцій. Що у свою чергу дасть змогу, на думку іранського керівника зберегти необхідний ядерний потенціал та інфраструктуру для швидкого виробництва бомби тоді, коли керівництво цього захоче. Ця тактика має свої підстави. Адже вже такий самий «трюк» вдався у Північній Кореї. Так само як і Іран вона стверджувала, що її ядерна програма призначена лише для мирних цілей. Так само, як і Іран, Північна Корея давала пусті обіцянки і незначні поступки в обмін на відміну санкцій. У 2005 році Корея домовилась із західним світом, що ліквідує свою військову ядерну програму та приєднається до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) в обмін на зняття санкцій. Світове співтовариство довірилось. І вже через рік Північна Корея провела перший ядерний вибух. Однак, не можна порівнювати Корею і Іран. Адже Іран знаходиться і підриває стабільність у найбільш нестабільному регіоні планети. Дуже небезпечно давати змогу радикальним режимам мати у своєму розпорядженні руйнівну могутність. 20 століття тому яскравий приклад.

Для усього світу, на думку Нетаньяху, прийнятною буде така політика щодо Ірану: по-перше, Іран повинен повністю припинити збагачення урану, по-друге, вивезти з території Ірану усі запаси вже збагаченого урану, по-третє, ліквідувати інфраструктуру, яка дозволяє швидко виготовляти атомну бомбу. Ці заходи припинять ядерну програму Ірану та ліквідують можливість її поновлення. Потрібно продовжувати санкції. Адже це єдиний важіль впливу на Іран. Питання лише в тому, чи зможе увесь світ не повірити у «ширу політику» нового іранського президента. Але, якщо буде потрібно, то Ізраїль буде вирішувати іранську проблему самотужки. Нетаньяху зауважив, що завдяки цій небезпеці арабські сусіди Ізраїлю усвідомили, що Ізраїль для них не ворог. І якщо буде потрібно, підтримають його [1].

На мою думку, як і у питанні регулювання палестино-ізраїльського конфлікту, так і у іранській ядерній проблемі, як загрози існування Держави Ізраїль у найближчі роки усе більшу роль будуть відігравати позиції провідних держав світу. Б. Обама, прийшовши до влади, взяв курс на миротворчу діяльність на Близькому Сході, виступаючи посередником у палестино-ізраїльських переговорах. Але, слід зазначити, що човникова дипломатія Д. Керрі поки не дала результатів.

Якщо на початку мирних переговорів у липні 2013 р. американці сподівались виробити підсумковий документ, то тепер їх головним завданням є хоча б втримати сторони за столом перемовин. На мою думку, у врегулюванні близькосхідної кризи ЄС не відіграє значної ролі і, як правило, його позиція перетинається з американською. Чого не можна сказати про РФ. Ні для кого вже не є секретом, що Росія багато років постачала зброю режиму Б. Асада в Сирії. Тим самим спонсорує палестинських бойовиків, яким Асад залюбки продавав зброю. Я вважаю, що російська сторона, як ніхто зацікавлена в продовженні та періодичній ескалації конфлікту.

Теж саме стосується і іранської ядерної програми. На сьогоднішній день ми бачимо потепління у відносинах між світовим співтовариством та Іраном. Проводяться зустрічі, обговорення. Безумовно, це позитивний крок, що напруга у відносинах зменшується. Але, слід звернути увагу, що для Ізраїлю Іран є справжнім ворогом на Близькому Сході. Прикладом цього слугує затримання в ізраїльському порту Ейлат корабля, який йшов із Ірану під прапором Панами. На ньому було знайдено 40 ракет «земля-земля», 180 мінометних снарядів та 400 тисяч автоматних патронів. За задумом, це озброєння повинно було знайти свій притулок у базах ХАМАС.

Таким чином, підводячи підсумок, на мою думку, активність і бажання західних партнерів зрозуміти та прислухатись до Ізраїлю є, на сьогоднішній день, основним у забезпеченні зовнішньої безпеки єврейської держави.

Список використаних джерел:

1. Нетаньягу Б. Речь премьер-министра Израиля Б. Нетаниягу в ООН. Полный текст. [Електронний ресурс] / Б. Нетаньягу. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://antisemitizmu-boy.blogspot.com/2013/10/blog-post.html>.
2. Захарченко А. М. Арабсько-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі: зб. статей / А. М. Захарченко. — Одеса: Фенікс, 2009. — 240с.
3. Израильская армия сообщила об ударах по шести целям в секторе Газа [Електронний ресурс] / <http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://ria.ru/world/20131224/986231037.html>
4. Израиль вводит экономические санкции против палестинцев [Електронний ресурс] / <http://ria.ru>. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://ria.ru/world/20140410/1003413841.html>

5. Израиль впервые с прошлого года нанес авиаудар по сектору Газа [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130403/930689550.html>
6. Израиль и палестинцы возобновят мирные переговоры «по существу» [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130814/956112601.html>
7. Израиль направил США письмо с критикой палестинской стороны [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130811/955570086.html>
8. Израиль объявил о плане построить 1,2 тыс домов в еврейских поселениях [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130811/955629725.html>
9. Израиль объявил тендер на строительство жилья на оккупированных землях [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу: <http://ria.ru/world/20131104/974562515.html>
10. Израиль отменил переговоры с Палестиной после примирения ФАТХ и ХАМАС [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2014. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20140423/1005166864.html>
11. Израиль утвердил амнистию 26 палестинцев ради прогресса на переговорах [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130812/955664613.html>
12. МИД Британии: поселенческая деятельность Израиля усложняет конфликт [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130812/955870687.html>
13. Палестина продолжит добиваться присоединения к институтам ООН [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2014. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20140428/1005700226.html>
14. Премьер Израиля хочет вынести на референдум мирный договор с ПНА [Электронный ресурс] /<http://ria.ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria.ru/world/20130502/935658854.html>
15. Речь Нетаниягу: первые отклики [Электронный ресурс] / 9tv.co.il. — 2013. — Режим доступа до ресурсу: <http://9tv.co.il/news/2013/10/02/159862.html>.

16. Салафитская группировка взяла ответственность за обстрел Израиля [Электронный ресурс] /<http://ria. ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria. ru/world/20130403/930730503.html>
17. США обеспокоены планами Израиля по строительству в поселениях [Электронный ресурс] /<http://ria. ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria. ru/world/20130812/955871356.html>
18. США обеспокоены планами Израиля по строительству поселений [Электронный ресурс] /<http://ria. ru>. — 2013. — Режим доступа до ресурсу:<http://ria. ru/world/20131112/976422768.html>
19. Торкунов А. В., Малыгин А. В. Современныемеждународныеотношения: Учебник / Под ред. А. В. Торкунова, А. В. Малыгина. — М.:Аспект Пресс, 2012. — 198–240 с.
20. Шимон Перес. «Лучший исход войны — мир». — Euronews. — Россия. — 05.03.2013. — [Электронный ресурс] / Режим доступа до джерела:<http://ru. euronews. com/2013/03/05/shimon-peres-democracy-is-the-equal-right-to-be-different/>.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014 р.

Черкун Е. А. Современные аспекты международной безопасности на Ближнем Востоке в контексте внешней политики государства Израиль

Статья посвящена анализу внешней политики государства Израиль в контексте урегулирования палестино-израильского конфликта и иранской ядерной программы. Рассмотрено влияние этих двух аспектов на международную безопасность ближневосточного региона.

Ключевые слова: Израиль, Палестина, палестино-израильский конфликт, иранская ядерная программа, Ближний Восток, США.

Cherkun E. A. Modern aspects of international security in the Middle East in the context of the foreign policy of the State of Israel

The article is dedicated to the analysis of the foreign policy of Israel in the light of settlement of israeli-palestinian conflict and iranian nuclear program. The impact of these two issues on international security of Middle East region was examined.

Key words: Israel, Palestine, israeli-palestinian conflict, iranian nuclear program, Middle East, the United States.